

UIT DE SCHULDEN

DE COLLECTIEVE SCHULDENREGELING: KNELPUNTEN EN
OPLOSSINGEN VOOR EN DOOR MENSEN IN ARMOEDE.

HET BELGISCH NETWERK ARMOEDEBESTRIJDING (BAPN) heeft als doel het bestrijden van de structurele oorzaken van armoede en sociale uitsluiting over heel België. BAPN concentreert zich op het adviseren, ondersteunen en beïnvloeden van het federaal en Europese beleid en vertrekt hiervoor steeds vanuit de ervaringen van mensen die leven in armoede.

BAPN vertegenwoordigt op federaal en Europees niveau de vier regionale netwerken armoedebestrijding en hun aangesloten verenigingen. Het betreft de volgende netwerken:

Het Netwerk tegen Armoede (NTA);

Le Réseau Wallon de Lutte contre la Pauvreté (RWLP);

Le Forum - Bruxelles contre les Inégalités (Le Forum);

Het Brussels Platform Armoede (BPA).

BAPN maakt ook deel uit van het Europees Netwerk Armoedebestrijding (EAPN).

VOORWOORD

Guy Tordeur

Voorzitter Belgisch Netwerk Armoedebestrijding

Armoede en sociale uitsluiting kunnen en moeten worden uitgeroeid. Een samenleving waar iedereen zijn grondrechten kan laten gelden en volwaardig aan de maatschappij kan deelnemen is het streefdoel van het Belgisch Netwerk Armoedebestrijding (BAPN).

Dit doel kunnen we alleen bereiken wanneer mensen in armoede actief participeren aan het beleidsproces. Door met mensen in armoede samen te komen en gezamenlijk problemen om te zetten in concrete beleidsaanbevelingen heeft BAPN in het verleden bijgedragen tot nieuwe inzichten inzake de armoedeproblematiek en positieve veranderingen bewerkstelligd. Vandaag hopen we met deze publicatie ook voor de collectieve schuldenregeling een positieve verandering te creëren.

De schuldenproblematiek in België is enorm. In 2018 waren maar liefst 354.879 kredietnemers met betalingsachterstanden gekend bij de Centrale voor Kredieten aan Particulieren¹. In vergelijking met de rest van de bevolking lopen mensen in armoede een veel groter risico om schulden op te bouwen. Maar liefst 1 op 6 inwoners in België heeft een inkomen onder de Europese armoedegrens, terwijl de kosten voor het dagdagelijkse levensonderhoud alsmaar stijgen. Hun inkomenstekort leidt bij deze mensen al snel tot betalingsachterstanden. Daarenboven spelen deurwaarders en incassobureaus het steeds harder. Rond het innen van schulden is een waar verdienmodel gecreëerd, dat mensen met schulden nog dieper de put in duwt.

1-Nationale Bank van België (2018), Statistieken : Centrale voor kredieten aan particulieren

Achter al deze cijfers gaat een harde realiteit schuil van mensen die leven met een voortdurende angst voor de facturen die dagelijks in de brievenbus vallen. Of voor de deurwaarder die ieder moment kan aanbellen. De cijfers vertellen niets over de verlammende onzekerheid of het einde van de maand zal gehaald worden. Ze zeggen ook niets over een leven waarin steeds keuzes gemaakt moeten worden zoals “Ga ik naar de dokter of zal ik toch maar de schoolboeken van de kinderen betalen?”.

Sommige mensen raken dermate verstrikt in hun schulden dat ze die nog onmogelijk binnen een redelijke termijn kunnen terugbetalen. We spreken dan niet meer over een tijdelijk betalingsprobleem maar over een duurzame schuldenoverlast. Opdat ook die mensen een nieuwe start in het leven kunnen maken, werd de collectieve schuldenregeling in het leven geroepen: een gerechtelijke procedure die mensen de mogelijkheid geeft om zoveel mogelijk schulden af te bouwen en tegelijkertijd ook hun menswaardig bestaan garandeert. Na afloop van de procedure worden de eventueel nog openstaande schulden kwijtgescholden.

We weten al langer dat er grote tekortkomingen zijn met betrekking tot deze procedure. Verschillende organisaties en professionelen formuleerden reeds conclusies en aanbevelingen. De stem van mensen in armoede bleef tot nu toe echter onderbelicht in het debat. Het is daarom ook met veel plezier dat ik u als voorzitter van BAPN onze publicatie ‘Uit de Schulden’ voorstel. Het lijkt geen twijfel, de collectieve schuldenregeling is een broodnodig instrument met enorm veel potentieel. Door de tekortkomingen van vandaag dreigt de huidige procedure in heel wat situaties zijn doel echter voorbij te schieten. Laat deze publicatie daarom de start betekenen van een nieuwe dialoog waarbij de aanbevelingen van mensen in armoede de drijvende kracht en inspiratiebron vormen voor een menswaardigere collectieve schuldenregeling.

SAMENVATTING

Deze publicatie is een evaluatie van de collectieve schuldenregeling gemaakt door mensen in armoede. Tijdens vier bevragingen legden zij knelpunten bloot en formuleerden ze aanbevelingen.

Eén van de belangrijkste bevindingen is dat mensen onvoldoende geïnformeerd zijn bij het opstarten van een collectieve schuldenregeling. Ook tijdens de procedure zelf worden ze onvoldoende op de hoogte gebracht van de stand van zaken met betrekking tot hun dossier. Ze hebben te weinig inspraak en worden onvoldoende betrokken bij het nemen van belangrijke beslissingen.

We pleiten voor de effectieve invoering van een verplichte opleiding voor advocaat-schuldbemiddelaars. Naast het ontbreken van een verplichte opleiding zijn er momenteel ook geen bepalingen of voorschriften die het takenpakket en het dienstverleningsaanbod van de schuldbemiddelaar duidelijk omlijnen. Schuldbemiddelaars beschikken hierdoor over heel wat vrijheden om de procedure en hun verantwoordelijkheden naar eigen dunk in te vullen. Daarnaast is het niet duidelijk op basis van welke criteria rechters schuldbemiddelaars vandaag aanduiden. Mensen die problemen ondervinden met hun schuldbemiddelaar kunnen door het ontbreken van toereikende tucht-of bemiddelingsprocedures ook maar moeilijk ergens terecht. Dit alles zorgt op het terrein voor heel wat problemen en rechtsonzekerheid.

Een ander knelpunt is dat de collectieve schuldenregeling niet voor iedereen een uitweg biedt. Voor mensen met een laag inkomen is het vaak onmogelijk om schulden af te lossen zonder dat het menswaar-

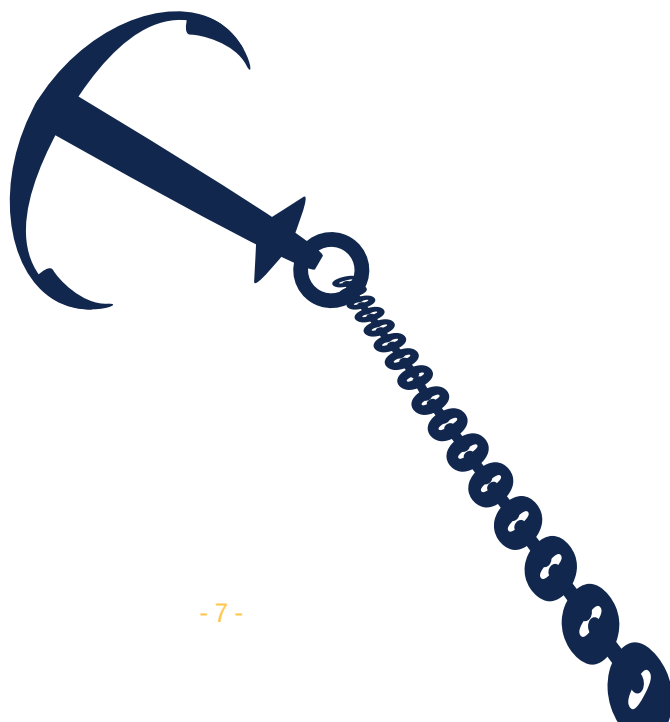
dig bestaan in het gedrang komt. Wanneer de uitgaven maandelijks hoger liggen dan het beschikbaar inkomen is de verhoopte ‘fresh start’ niet realiseerbaar. Ook worden niet alle schulden kwijtgescholden. Onderhoudsgelden, penale boetes en de schulden van een gefailleerde die overblijven na het sluiten van het faillissement moeten ook na de collectieve schuldenregeling verder worden afbetaald.

Veel mensen krijgen te weinig leefgeld om het menswaardig bestaan te garanderen. Sommige budgetten zijn dermate klein dat, ondanks verwoede pogingen om maandelijks de eindjes aan mekaar te knopen, mensen noodgedwongen nieuwe schulden maken, waardoor de collectieve schuldenregeling op de helling komt te staan. Daarnaast constateren we dat bij een plots inkomensverlies sommige schuldbemiddelaars beslissen om het leefgeld nog verder af te romen, onder de reeds ontoereikende wettelijke ondergrenzen.

Mensen met schulden hebben vaak nood aan meer dan enkel een juridische opvolging van hun probleem. Al naargelang hun persoonlijke situatie wensen mensen beroep te doen op een bepaalde vorm van psychosociale of administratieve begeleiding. We zien echter dat deze hulpverlening niet altijd toegankelijk is en dat sommige instanties net de begeleiding stoppen wanneer een collectieve schuldenregeling wordt opgestart.

De collectieve schuldenregeling heeft als doel mensen met een schuldenoverlast zoveel mogelijk schulden te laten aflossen en terzelfdertijd hun menswaardig bestaan te garanderen. Op het einde van de procedure moeten ze een nieuwe start kunnen maken. De ervaringen van mensen in armoede leren echter dat zowel het menswaardig bestaan als de nieuwe start in veel gevallen niet wordt gegarandeerd. We sluiten deze publicatie daarom ook af met een oproep om de collectieve

schuldenregeling opnieuw te evalueren. We dringen erop aan dat bij deze evaluatie de inzichten en aanbevelingen van mensen in armoede in rekening worden gebracht.

INHOUDSOPGAVE

1- INLEIDING	10
◆ De collectieve schuldenregeling	10
◆ Voorkomen is beter dan genezen	12
2- DE COLLECTIEVE SCHULDENREGELING AANVRAGEN	17
◆ Bewust kunnen kiezen voor een collectieve schuldenregeling	17
◆ Een uniform verzoekschrift en een transparantere procedure voor het aanstellen van de schuldbemiddelaar	19
3- DE TOEGANGSVOORWAARDEN VOOR DE COLLECTIEVE SCHULDENREGELING	22
4- HET OPSTELLEN VAN HET AANZUIVERINGSPLAN	25
◆ Voldoende inspraak bij het opstellen van het plan	25
◆ Voldoende leefgeld om het menswaardig bestaan te garanderen	27
◆ De termijn om tot een aanzuiveringsplan te komen	32

5- LEVEN MET EEN COLLECTIEVE SCHULDENREGELING	34
◆ Voldoende informatie en transparantie	35
› Meer informatie over de eigen financiële situatie	35
› Meer transparantie over de tarieven van de schuldbemiddelaar	36
◆ Een correcte en kwaliteitsvolle dienstverlening	40
› Voldoende bereikbaarheid	40
› Een afsprakenkader voor de schuldbemiddelaar	41
◆ Betrokkenheid, inspraak en autonomie	44
◆ Herziening van het leefgeld	47
6- PROBLEMEN MET JE SCHULDBEMIDDELAAR: WAT NU?	50
7- NA ZEVEN JAAR SCHULDENVRIJ?	53
8- EEN OPROEP TOT ACTIE	57

I. INLEIDING

De collectieve schuldenregeling

In 1998 keurde het federaal parlement de wet betreffende de collectieve schuldenregeling (hierna CSR) goed. De CSR stelt mensen die in een schulden螺旋 terecht zijn gekomen in staat om hun financiële situatie terug op orde te brengen. Tijdens deze gerechtelijke procedure van maximaal 7 jaar wordt door de rechtbank een schuldbemiddelaar aangesteld. Die heeft als opdracht zoveel mogelijk schulden af te betalen en terzelfdertijd te garanderen dat de persoon met schulden nog voldoende leefgeld overhoudt om menswaardig te kunnen leven. Na afloop van de procedure worden de eventueel nog openstaande schulden kwijtgescholden waardoor de aanvrager opnieuw schuldenvrij door het leven kan.²

De invoering van de CSR was het gevolg van een groeiend besef dat de schuldenproblematiek ook in België een wijdverspreid verschijnsel was. Politici waren gevoelig voor de schrijnende situaties waarmee veel gezinnen met een overmatige schuldenlast geconfronteerd werden. Met de invoering van de CSR wilde de wetgever een uitweg bieden aan individuen en gezinnen die in een uitzichtloze situatie terecht gekomen

2- De wet van 5 juli 1998 betreffende de collectieve schuldenregeling en de mogelijkheid van verkoop uit de hand van de in beslag genomen onroerende goederen, BS 31 juli 1998, 24613

waren. Voorheen waren mensen met een grote schuldenoverlast vaak veroordeeld tot het levenslang afbetalen van schulden en een leven in de marge van de samenleving.

De wetgever stipte uitdrukkelijk aan dat de kwijtschelding van schulden een zeer belangrijk principe is binnen de collectieve schuldenregeling. Vaak is de kwijtschelding de enige manier waarop mensen zich opnieuw kunnen integreren in de maatschappij:

“De kwijtschelding van schulden is het enige middel om de persoon met overmatige schuldenlast opnieuw in het economisch stelsel te integreren. Bij gebrek hieraan zal deze persoon zich buiten de maatschappij plaatsen, zich in een ondergrondse economie opsluiten en een last voor de maatschappij worden.”³

De voordelen van de procedure voor de verzoeker zijn duidelijk. Hij heeft opnieuw een toekomstperspectief en kan tijdens het afbetalen van zijn schulden een menswaardig leven leiden. Ook voor de samenleving is het belangrijk dat mensen met schulden zich na verloop van tijd opnieuw maatschappelijk kunnen integreren. Tot slot zijn er ook voor de schuldeisers voordelen verbonden aan de CSR. Hoewel ze niet altijd de volledige schuld kunnen recupereren, hoeven ze alvast geen dure invorderingsprocedures meer op te starten en worden alle schuldeisers op gelijke voet geplaatst. Voor sommige schuldeisers ligt het bedrag dat ze recupereren binnen de CSR hoger dan bij een gewone invordering. Schuldeisers botsen hier immers vaak op beslaggrenzen of onverkoopbare inboedels. Omdat de collectieve schuldenregeling alle schuldeisers in principe op gelijke voet plaatst, geldt dit voordeel in het bijzonder voor

3- MvT bij het wetsontwerp betreffende de collectieve schuldenregeling en de mogelijkheid van verkoop uit de hand van de in beslag genomen onroerende goederen, Parl. St. Kamer 1996-97, 49-1073/001, 11

kleine particuliere schuldeisers. Bij een gewone invordering moeten ze vaak voorrang geven aan schuldeisers 'hoger in rang' (bv. de fiscus).⁴

Voorkomen is beter dan genezen

De CSR is een procedure die zware inspanningen vraagt van alle betrokken partijen en dient daarom een uitzonderingsmaatregel te zijn. Een preventief beleid dat voorkomt dat mensen een overmatige schuldenlast opbouwen moet de eerste bekommernis zijn van onze politieke vertegenwoordigers.

Zowel in Vlaanderen als in Wallonië onderzocht men reeds met welke soort schulden mensen voornamelijk belast zijn. Het Observatorium krediet en schuldenoverlast constateerde dat in Wallonië 56% van de mensen binnen de schuldhulpverlening gezondheidsschulden hadden. 14.9% had een huurachterstand opgebouwd, 55.1% van de mensen had te kampen met energieschulden en 77.5% had een openstaande schuld bij de overheid.⁵ Het Vlaams centrum schuldenlast stelde vast dat meer dan de helft van de gezinnen gekend bij de schuldhulpverlening te kampen had met overlevingsschulden. Hun inkomen was met andere woorden onvoldoende om te voorzien in hun dagdagelijks onderhoud. In de helft van de dossiers vormde een onverwachte tegenslag zoals ziekte of het verlies van een job dan weer één van de oorzaken van de schuldenoverlast.⁶

4- Vlaams centrum schuldbemiddeling (2008), 10 jaar collectieve schuldenregeling

5- Observatorium krediet en schuldenlast (2016), Soort schuldenlast

6- Vlaams centrum schuldenlast (2016), Onderzoeksrapport cijfer- en profielgegevens van de Vlaamse huishoudens in budget- en/of schuldhulpverlening anno 2015

Deze cijfers verbazen ons geenszins. Mensen geven duidelijk aan dat hun inkomen onvoldoende is om op het einde van de maand de eindjes aan mekaar te knopen. Basisvoorzieningen zoals huisvesting, elektriciteit, gezondheid maar ook het onderwijs worden alsmaar duurder. De meeste uitkeringen in België blijven ver onder de Europese armoedegrens⁷ en ook die armoedegrens biedt geen garantie om ten volle aan de maatschappij te participeren⁸.

Wil deze regering de schuldenoverlast effectief en structureel aanpakken, dan moet ze ervoor zorgen dat basisbehoeften betaalbaar blijven en dat de uitkeringen en minimumlonen voldoende hoog zijn zodat iedereen in onze samenleving een menswaardig bestaan kan leiden.

“Deze discussie gaat over het structurele inkomensstekort. Als je inkomen gewoon veel te laag is, dan weet je al wat het einde van het verhaal gaat zijn. Dan moet er gekeken worden naar de oorzaken van je schulden, anders ga je van de ene collectieve naar de andere.”

“Structurele oplossingen zoals de verhoging van de inkomens zijn noodzakelijk alsook het voorzien van een minimum aan comfort om te voldoen in je basisbehoeften.”

Naast het verhogen van de minimuminkomens en het garanderen van de toegankelijkheid van basisvoorzieningen kunnen beleidsmakers ook nog andere maatregelen nemen om de opbouw van schulden preventief tegen te gaan. Zo vragen we bijvoorbeeld maatregelen om de schuldenindustrie een halt toe te roepen. Dit kan door de eerste

7- Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2019), Feiten en cijfers: Hoeveel bedragen de minimumuitkeringen en het minimumloon?

8- Storms, B. en Van den Bosch, K. (2009), Wat heeft een gezin minimaal nodig? Een budgetstandaard voor Vlaanderen

herinneringsbrief gratis te maken en de inningskosten of boetes bij een niet-tijdige betaling wettelijk te plafonneren. Daarnaast dienen consumenten beter beschermd te worden tegen makkelijk krediet, misleidende reclame en agressieve verkooptechnieken.

“Ik kreeg één of andere aanbieder van elektriciteit aan mijn deur. Deze beloofde mij dat mijn elektriciteitsfactuur met 10 % zou verminderen. Ik ben erop ingegaan. Maar blijktbaar zat ik al aan het laagste sociaal tarief. Via een buurtwerker heb ik dat gelukkig nog kunnen recht trekken.”

“Er zou een bepaalde maximumprijs moeten zijn op de herinneringen voor niet-tijdige betalingen. De eerste herinnering zou sowieso gratis moeten zijn. Soms lig je in het ziekenhuis en kun je deze kosten niet direct betalen.”

“In de Mediamarkt, Van den Borre kan je altijd kopen op krediet. Na een tijd weet je niet meer hoeveel je op krediet hebt gekocht. De overheid kan er blijktbaar niets aan doen.”

Veel mensen met schulden zien het bos niet meer door de bomen en zoeken hulp. Op tijd hulp vragen én krijgen is cruciaal om de situatie niet te laten escaleren. Niet alle gemeenten bieden echter schuld-hulpverlening aan. Verschillende diensten schuldbemiddeling werken ook met wachtlijsten waardoor mensen niet meteen geholpen kunnen worden.⁹ Een ander verontrustend feit is dat veel OCMW's de hulpverlening beëindigen wanneer iemand in een CSR stapt. Dit kan uiteraard niet de bedoeling zijn. De CSR is slechts een juridische procedure. Verzoekers moeten daarom net als alle anderen voor psychosociale

9- Zorginspectie departement welzijn volksgezondheid en gezin (2018), Beleidsrapport instellingen voor schuldbemiddeling

of administratieve begeleiding terecht kunnen bij de speciaal hiervoor opgerichte instanties.

“Vele OCMW’s sturen je vlug naar de collectieve en dan is voor hen de kous af, ze trekken zich dan niks meer aan van je problemen. Er zit veel verschil in aanpak met de OCMW’s. Bij de kleine helpen ze niet omwille van personeelsgebrek of er zijn wachtlijsten.”

“Vanaf het moment dat je in een CSR zit komt het OCMW niet meer tussen.”

Veel van deze diensten kampen met een tekort aan middelen. Als we een toegankelijke schuldhulpverlening voor iedereen willen, dan is het belangrijk dat overheden hierin voldoende investeren.

De hulpverlening dient niet enkel toegankelijk te zijn maar moet ook voldoende kansen krijgen om in de minnelijke fase nog een oplossing te bekomen. De praktijk leert ons dat zowel private als publieke instanties er steeds vaker rigide inningsprocedures op nahouden, die onvoldoende rekening houden met de kwetsbaarheid van sommige gezinnen. De diensten schuldbemiddeling staan hierdoor vaak met de rug tegen de muur omdat er onvoldoende ruimte wordt gegeven om een haalbaar afbetalingsplan te onderhandelen.¹⁰ De overheid zou het goede voorbeeld moeten geven en schulden innen met begrip en respect voor de preciaire situatie waarin sommigen zich bevinden. Vandaag is echter het tegendeel vaak waar. Zo hekelde onlangs de federale ombudsman nog de weinig flexibele inningsprocedures van de FOD Financiën.¹¹

10- Steunpunt voor de diensten schuldbemiddeling van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2019), Memorandum Schuldbemiddeling 2018-2019

AANBEVELINGEN

- > De minimuminkomens moeten opgetrokken worden tot boven de Europese armoededrempel.
- > De (financiële) toegankelijkheid van basisvoorzieningen moet worden gegarandeerd.
- > De schuldenindustrie moet worden bestreden.
- > Consumenten moeten beter beschermd worden tegen makkelijk krediet, misleidende reclame en agressieve verkooptechnieken.
- > De (schuld)hulpverlening moet voldoende toegankelijk en kwalitatief zijn, ook voor mensen met een CSR.
- > Betalingsachterstanden dienen zoveel mogelijk minnelijk geregeld te worden. De overheid moet het goede voorbeeld geven door schulden te innen met begrip en respect voor de precaire situatie van sommige mensen met schulden.

II. DE COLLECTIEVE SCHULDENREGELING AANVRAGEN

Bewust kunnen kiezen voor een collectieve schuldenregeling

Mensen zijn nog onvoldoende geïnformeerd over het bestaan van de CSR en de schuldhulpverlening in het algemeen.

“Ik had geen idee wat dat was, een OCMW. Ik was er nog nooit in mijn leven geweest, ik wist niet wat dat was, een collectieve schuldenregeling. Dat soort dingen interesseerden mij absoluut niet.”

“Destijds wist ik niet af van het bestaan van de schuldbemiddelingsdiensten. Ik kende niets, men weet dit allemaal niet. Het is een dame geweest van het agentschap waar we een appartement van huurden, die tegen ons zei: ‘Jullie moeten hulp gaan vragen aan het OCMW want jullie zitten echt in de schulden’.”

Aangezien de CSR een lange en zeer ingrijpende procedure is, moeten mensen weloverwogen de beslissing kunnen nemen om in de ‘collectieve’ te stappen. Toch geven velen aan dat ze bij het opstarten van

de procedure niet over voldoende informatie beschikken om die keuze bewust te maken. Zo zijn mensen bijvoorbeeld niet goed geïnformeerd over de duur van de procedure, welke schulden al dan niet in de regeling worden opgenomen, de prijs van de procedure, enz. Sommige mensen zijn beter geïnformeerd, maar enkel omdat ze zelf het initiatief nemen om allerlei vragen te stellen.

“Ook ik had een gebrek aan informatie. Het OCMW had gezegd dat ik dat (CSR) moest aanvragen maar ik wist niet waar het over ging.”

“Ik wist pas na 8 jaar of echt al mijn schulden dan weg waren, ook mijn belastingsschulden. Later bleek dit het geval maar ik wist dat niet op voorhand.”

“Ik heb ook op het begin weinig informatie gekregen maar als ik de juiste vragen stelde – ik ben iemand die graag dingen uitzoekt- konden ze op alle vragen antwoorden. Het is spijtig dat ze die informatie niet zelf geven.”

Op sommige plaatsen organiseert men infosessies voor mensen die wensen in een CSR te stappen. Dit zijn natuurlijk goede initiatieven, maar niet iedereen heeft hier toegang toe. De advocaat of maatschappelijk werker die de persoon helpt bij het indienen van zijn verzoekschrift zou proactief moeten nagaan of de aanvrager voldoende op de hoogte is van de procedure, het verloop ervan en zijn rechten en plichten. Ook de schuldbemiddelaar dient na zijn aanstelling tijdens het eerste gesprek te controleren of de verzoeker voldoende geïnformeerd is.

AANBEVELINGEN

- > Mensen moeten op een toegankelijke wijze voldoende informatie krijgen over de CSR en het (schuld)hulpverleningsaanbod.
- > Mensen moeten weloverwogen kunnen kiezen voor een CSR. Zowel de professional die de persoon helpt bij het indienen van zijn verzoekschrift als de aangestelde schuldbemiddelaar moeten nagaan of de aanvrager voldoende op de hoogte is van de procedure, het verloop ervan en de rechten en plichten van alle betrokkenen.

Een uniform verzoekschrift en een transparantere procedure voor het aanstellen van de schuldbemiddelaar

Wanneer iemand besluit een beroep te doen op de CSR, moet hij een verzoekschrift indienen bij de arbeidsrechtbank van het arrondissement waar hij woont. Veel verzoekers schakelen hiervoor de hulp in van een sociaal werker of een (pro-deo) advocaat. Afhankelijk van het arrondissement verschilt de inhoud van dit verzoekschrift. Sommige arrondissementen hebben een complex formulier en vragen onmiddellijk heel wat informatie en bewijzen. In andere arrondissementen volstaat een gewone brief.¹² Recent besliste de wetgever dat via een

Koninklijk Besluit een uniform verzoekschrift kan worden bepaald.¹³ We vragen dat dit verzoekschrift ook voor mensen in armoede begrijpelijk en toegankelijk zal zijn. Een te ingewikkeld aanvraagformulier zorgt er immers voor dat mensen al vanaf de eerste stap het gevoel hebben dat de procedure hun petje te boven gaat en dwingt hen reeds van in het begin de controle over te dragen aan professionelen waardoor hun betrokkenheid bij de CSR daalt. Om dit te voorkomen vragen we dat mensen in armoede betrokken worden bij het opstellen van dit nieuwe verzoekschrift.

De schuldbemiddelaar vervult een cruciale rol binnen de CSR en heeft een enorme impact op het verloop van de procedure. Schuldbemiddelaars hebben vandaag nog heel wat vrijheden om de CSR naar eigen dunk in te vullen. Hierdoor verschillen ze sterk in hun manier van aanpakken. Dit leidt tot grote ongelijkheden op het terrein.

“Het zou niet mogen zijn, al die verschillen tussen de schuldbemiddelaars. Toen ik de naam van mijn bemiddelaar vermeldde aan mijn sociaal assistent gaf zij aan dat ik zware pech had. Het zou overal gelijk moeten zijn.”

Bij het invullen van het verzoekschrift kan de aanvrager zelf een schuldbemiddelaar voorstellen. Rechters hebben weliswaar alle vrijheid om naar eigen inzicht een schuldbemiddelaar aan te stellen.¹⁴ In de praktijk zien we dat rechters weinig rekening houden met de voorkeuren van

12- Vzw Steunpunt Schuldbemiddeling en centrum Kauwenberg vzw (2009), De collectieve schuldenregeling: knelpunten en aanbevelingen

13- De wet van 5 mei 2019 houdende diverse bepalingen inzake informatisering van Justitie, modernisering van het statuut van rechters in ondernemingszaken en inzake de notariële aktebank BS 19 juni 2019, 62001

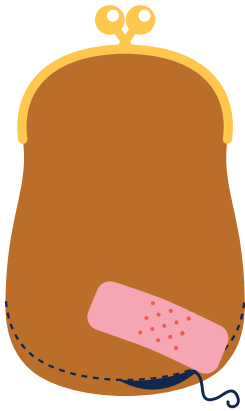
14- Art. 1675/6, § 2 Ger.W.

de verzoeker. Rechters geven ook nauwelijks inzicht in de selectiecriteria die ze hanteren bij het aanstellen van de schuldbemiddelaar. In een dergelijk systeem mag het niet verbazen dat mensen op een zeer creatieve manier proberen toch de schuldbemiddelaar van hun keuze te krijgen.

“Mensen zijn zeer strategisch. Ik wil graag die advocaat als schuldbemiddelaar, dus ik laat die niet mijn verzoekschrift opmaken. Sommige mensen doen bewust ook suggesties voor schuldbemiddelaars die ze echt niet willen in de hoop uiteindelijk toch de schuldbemiddelaar van hun keuze te krijgen.”

AANBEVELINGEN

- > We vragen dat er werk gemaakt wordt van een uniform en eenvoudig verzoekschrift en dat mensen in armoede betrokken worden bij het opstellen hiervan.
- > Schuldbemiddelaars dienen volgens transparante selectiecriteria aangesteld te worden.

III. DE TOEGANGS- VOORWAARDEN VOOR DE COLLECTIEVE SCHULDENREGELING

Na het indienen van het verzoekschrift beslist de rechter of de aanvrager voldoet aan de wettelijke voorwaarden om tot de CSR te worden toegelaten.

Een koopman heeft geen toegang tot de CSR. Ook mensen die hun eigen onvermogen hebben bewerkstelligd of die de voorbije vijf jaar in een CSR zaten die werd herroepen komen niet in aanmerking. Mensen moeten ook aantonen dat ze niet kampen met een tijdelijk betalingsprobleem, maar met een duurzame schuldenoverlast.¹⁵

De wetgever sluit mensen met beperkte inkomsten (wiens schulden meestal veroorzaakt worden door een financieel tekort) niet uit van de procedure. Net die kwetsbare individuen en gezinnen verdienen bescherming en moeten de kans krijgen om opnieuw met een propere lei te kunnen starten. De CSR is echter niet op maat van die doelgroep

15- Art. 1675/2 Ger.W.

gemaakt. Mensen met een leefloon bijvoorbeeld beschikken over geen enkele terugbetalingscapaciteit. Om het menswaardig bestaan te garanderen bepaalt de wet op de CSR immers dat het leefgeld nooit lager mag zijn dan het leefloon vermeerderd met de gezinsbijlagen.¹⁶ De schuldbemiddelaar kan in desbetreffende dossiers geen schulden afbetalen. Nog problematischer wordt het wanneer de inkomsten maand na maand onvoldoende zijn om ook de dagdagelijkse kosten de baas te kunnen. Schulden uit het verleden kunnen dan niet worden afgelost, maar ook het opstellen van een budget in evenwicht valt niet te realiseren. De CSR verbiedt mensen nieuwe schulden te maken tijdens de procedure, een voorwaarde waar deze mensen niet aan kunnen voldoen. De huidige procedure is hierdoor ontoegankelijk voor hen of reeds van in het begin gedoemd om te mislukken.

Als blijkt dat er geen enkel minnelijk of gerechtelijk aanzuiveringsplan mogelijk is, omdat de verzoeker over onvoldoende middelen beschikt, kan de rechter een totale kwijtschelding voor alle schulden toekennen.¹⁷ De praktijk leert echter dat de meeste rechters de totale kwijtschelding enkel toekennen aan mensen die wegens hun leeftijd of gezondheidstoestand totaal en definitief onvermogen zijn. Veel mensen met onvoldoende inkomsten bevinden zich niet in zo'n situatie en blijven dus in de kou staan.

We pleiten voor een structurele aanpak van dit probleem. Enkel door het optrekken van de minimuminkomens en het (financieel) toegankelijk maken van de basisvoorzieningen kunnen deze mensen op duurzame wijze geholpen worden. Tot op het moment dat dit gerealiseerd wordt, is het belangrijk dat beleidsmakers ook deze insolvable gezinnen en individuen beschermen tegen hun schuldeisers en dat ook hun

16- Art. 1675/9 § 4 Ger.W.

17- Art. 1675/13bis Ger.W.

schulden in het kader van een CSR of een andere procedure kunnen worden kwijtgescholden.

AANBEVELINGEN

> Er dient een oplossing te komen voor mensen met een beperkt inkomen. We zien dat de CSR voor hen vaak ontoegankelijk is of geen uitweg biedt. Deze preciaire groepen hebben recht op bescherming tegen hun schuldeisers en ook hun schulden moeten kunnen worden kwijtgescholden.

IV. HET OPSTELLEN VAN HET AANZUIVERINGSPLAN

Nadat de rechter beslist om de CSR toe te staan, begint de aange-stelde schuldbemiddelaar met het opstellen van een aanzuiveringsplan. Dit plan bepaalt op welke manier schulden zullen worden afbetaald, hoeveel elke schuldeiser zal ontvangen, alsook het leefgeld dat de ver-zoeker in staat moet stellen een menswaardig bestaan te leiden. We stellen vast dat reeds in deze cruciale beginfase van de procedure heel wat problemen zich voordoen.

Voldoende inspraak bij het opstellen van het plan

Wanneer de schuldbemiddelaar klaar is met het opstellen van zijn ont-werpplan, moet hij dit voor goedkeuring aan zowel de verzoeker als zijn schuldeisers bezorgen. Deze hebben twee maanden de tijd om bezwaar aan te tekenen.¹⁸ Het is voor de meeste verzoekers echter niet duidelijk dat ze op dit moment in de procedure recht op inspraak heb-ben. Velen beseffen daarom het belang van het aanzuiveringsplan niet

18- Art. 1675/10, §4 Ger. W.

wanneer ze het in de bus krijgen. Anderen hebben het gevoel voor een voldongen feit gesteld te worden en voelen zich verplicht om datgene wat wordt voorgesteld te aanvaarden.

“Het is wel straf dat men zegt dat je akkoord moet gaan met het afbetalingsplan. Vaak wordt die vraag zelfs niet gesteld of mensen akkoord zijn of niet. Mensen begrijpen ook niet altijd wat in het plan staat.”

“Als het plan dan naar de rechtbank gaat heb je maar twee mogelijkheden: aanpakken of niet. “

“Ze hebben buiten mijn wil een akkoord gesloten om mijn huis te verkopen. Ik heb nochtans alternatieven voorgesteld maar daar heeft men niet naar willen luisteren. Ik ben dan naar de rechter gestapt. De rechter heeft dan gelukkig beslist dat ik mijn huis wel kon behouden.”

Wanneer de schuldeisers akkoord gaan met een plan dat voor de verzoeker onrealistisch aanvoelt, is het nog bijzonder moeilijk voor deze laatste om zich hiertegen te verzetten. We vragen daarom dat de schuldbemiddelaar het ontwerpplan altijd eerst aan de verzoeker voorlegt. Bovendien verstrijkt vaak tussen het indienen van het verzoekschrift en het opmaken van het ontwerpplan al snel een jaar. Bepaalde uitgaven of inkomsten van de verzoeker kunnen dan al gewijzigd zijn. Wanneer de schuldbemiddelaar hier geen rekening mee heeft gehouden, komt de leefbaarheid van het plan nog eens extra in gevaar.

AANBEVELINGEN

- > De verzoeker dient altijd uitdrukkelijk zijn akkoord te geven voor het aanzuiveringsplan, dit mag niet stilzwijgend gebeuren.
 - > Het aanzuiveringsplan dient eerst goedgekeurd te worden door de verzoeker, vooraleer het voor akkoord wordt doorgestuurd naar de schuldeisers.
-

Voldoende leefgeld om het menswaardig bestaan te garanderen

Eén van de belangrijkste principes van de CSR is dat het menswaardig bestaan van de verzoeker en zijn gezin tijdens de procedure wordt gegarandeerd. Om dit principe veilig te stellen legde de wetgever ondergrenzen voor het leefgeld vast. Zo mag het leefgeld niet lager zijn dan het bedrag waarop loonbeslag kan worden gelegd. Mits toestemming van de verzoeker mag het leefgeld tijdelijk onder die grens liggen. Het leefgeld mag weliswaar nooit lager zijn dan het leefloon vermeerderd met de gezinsbijslagen.¹⁹ Het leefgeld moet ook jaarlijks aangepast worden aan de gezondheidsindex.²⁰

19- Art. 1675/9 § 4 Ger. W.

20- Artikel 1675/17, § 3 Ger. W.

Wanneer we deze ondergrenzen vergelijken met de referentiebudgetten, wetenschappelijke en objectieve standaarden die bepalen wat minimaal nodig is om aan onze samenleving deel te kunnen nemen, blijkt dat voor bijna alle gezinstypes de bij wet bepaalde ondergrenzen ontoereikend zijn.²¹ Deze referentiebudgetten moeten de absolute minimumgrens vormen. Hieronder kan immers niemand menswaardig leven. Dit betekent echter niet dat deze standaarden voor iedereen automatisch voldoende zullen zijn. De schuldbemiddelaar kan enkel een menswaardig budget opstellen wanneer hij samen met de verzoeker alle noodzakelijke uitgaven in kaart brengt en nagaat wat die persoon werkelijk nodig heeft om maandelijks rond te komen. Pas nadat de schuldbemiddelaar deze berekening heeft gemaakt, kan hij bepalen hoeveel schulden de verzoeker kan afbetalen.²²

We zien echter dat de schuldbemiddelaar vandaag maar al te vaak op eigen houtje, op basis van gemiddelden of het eigen referentiekader, beslist over het leefgeld van de verzoeker. Dit leidt in de praktijk tot onaangepaste en onrealistische leefbudgetten.

“De persoonlijke uitgaven worden niet gepersonaliseerd. De advocaat heeft een lijst van ‘gemiddelde’ uitgaven en berekent hierop het leefgeld terwijl dit in veel gevallen niet overeenstemt met wat iemand werkelijk nodig heeft.”

“Dat is het eerste wat onze schuldbemiddelaarster zei: alle onnodige zaken – die we volgens haar niet nodig hadden- moesten we verkopen.

21- Peeters, N., Van Thielen, L. & Cornelis, I. (2018). Menswaardig leven en schuldafbouw: een contradictio in terminis? in VIEWZ - Visie en Expertise in Welzijn en Zorg

22- Dit is op dit ogenblik al de praktijk bij de diensten schuldbemiddeling van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

We hebben onze auto moeten verkopen. Tegelijkertijd was er geen geld voor een abonnement op het openbaar vervoer.”

“Met de eerste sociaal assistent leefde ik van het strikte minimum. De andere sociaal assistent heeft dat ingezien en mijn leefgeld verhoogd. Dat heeft echt wel geholpen.”

Niet enkel de schuldbemiddelaar, maar ook de rechter dient erover te waken dat de verzoeker een menswaardig bestaan kan leiden. Het is uiteindelijk de rechter die erop moet toezien dat alle posten die onontbeerlijk zijn voor het behoud van de menselijke waardigheid worden ingeschreven in een minnelijk of gerechtelijk aanzuiveringsplan.²³ Gezien zoveel mensen te kennen geven dat hun leefgeld ruim onvoldoende is, kunnen we enkel concluderen dat rechters vandaag die controle nog onvoldoende uitvoeren.

Mensen met een CSR hebben soms recht op bepaalde voordelen of kortingen maar zijn hier zelf niet van op de hoogte. We vragen dat de schuldbemiddelaar bij het begin van de procedure actief mee deze voordelen opspoot.

“Het valt op dat een aantal rechten nog altijd niet uitgeput worden. Dat is toch een groot probleem dat daar niet actief wordt achteraan gegaan.”

Toch heeft niet iedereen met een CSR toegang tot alle verminderde tarieven. Bij het toekennen hiervan wordt er vaak gekeken naar het inkomen op papier. Dit ligt in de meeste gevallen heel wat hoger dan het inkomen waar mensen met een CSR daadwerkelijk over kunnen

23- Art. 1675/17 §3 Ger.W.

beschikken. In sommige gevallen komt de toegang tot fundamentele rechten hierdoor in het gedrang. Dit moet natuurlijk ten aller tijden vermeden worden.

“Als je leefloon krijgt, krijg je allerlei voordelen. Als je leeft van een CSR krijg je al die voordelen niet want je inkomen is zogezegd te hoog terwijl je met ongeveer hetzelfde budget moet leven. Dit brengt zeer veel frustratie met zich mee.”

“Sommige tegemoetkomingen worden toegekend op basis van je loonbriefje en men houdt geen rekening met al de schulden die je moet aflossen. Hierdoor heb je geen marge meer om de studies van je kinderen te betalen, terwijl een vermindering van de kosten of een tegemoetkoming dit wel mogelijk zou maken.”

“Tijdens de CSR hadden we de mogelijkheid enkele schulden naar beneden te laten gaan maar hiervoor moesten we beroep doen op een advocaat. Omdat ons inkomen te hoog was hadden we geen recht op een pro-deo. Volgens de schuldbemiddelaar was er geen geld om een gewone advocaat te betalen.”

AANBEVELINGEN

- > Het leefgeld dient verhoogd te worden tot minimaal het niveau van de referentiebudgetten. De schuldbemiddelaar moet daarnaast steeds individueel nagaan of de persoon in kwestie niet meer nodig heeft om menswaardig te kunnen leven.
 - > De schuldbemiddelaar moet altijd in de eerste plaats het menswaardig leefgeld van de verzoeker berekenen. Pas dan kan hij bepalen hoeveel de schuldeisers zullen ontvangen.
 - > Rechters moeten proactief controleren of het leefgeld voldoende garanties biedt aan de verzoeker om menswaardig te kunnen leven.
 - > De schuldbemiddelaar moet bij het begin van de procedure de verzoeker helpen bij het uitputten van zijn rechten.
 - > Het niet in aanmerking komen voor bepaalde gunsttarieven of voordelen mag nooit de toegang tot fundamentele rechten in het gedrang brengen.
-

De termijn om tot een aanzuiveringsplan te komen

Na zijn aanstelling heeft de schuldbemiddelaar 6 maanden de tijd om tot een aanzuiveringsplan te komen. Mits toestemming van de rechter kan dit nogmaals 6 maanden verlengd worden.²⁴ Vaak worden deze termijnen verlengd zonder de verzoeker hiervan op de hoogte te brengen. We hebben verschillende getuigenissen opgetekend van mensen in armoede die, voor hen onduidelijke redenen, veel langer dan 1 jaar moesten wachten op een regeling.

“Ik heb vier jaar en een half moeten wachten op een plan.”

Vanaf het moment dat de rechter de CSR toestaat, komt het volledige inkomen van de verzoeker terecht op een speciaal voor hem geopende rekening bij de schuldbemiddelaar. Hoewel de procedure pas daadwerkelijk start nadat het aanzuiveringsplan is goedgekeurd of door de rechter wordt opgelegd kan de verzoeker nu al niet meer vrij over zijn eigen inkomsten beschikken. Hierdoor voelt de CSR, die maximaal 7 jaar mag duren, voor de meeste mensen veel langer aan. We dringen er daarom op aan dat de periode van zes maanden om tot een aanzuiveringsplan te komen, zoveel mogelijk wordt gerespecteerd. Dit lijkt ons in de meeste gevallen ook een haalbare termijn. We begrijpen daarom niet waarom het vaak zolang duurt vooraleer de CSR daadwerkelijk van start gaat. Enkel in uitzonderlijke gevallen en mits expliciete toestemming van een rechter zou een verlenging van deze wettelijke termijnen mogen worden toestaan.

24- Art. 1675/11 Ger. W.

AANBEVELINGEN

- > Enkel in uitzonderlijke gevallen en mits toestemming van een rechter kan de wettelijke termijn van 6 maanden worden verlengd.
 - > Nooit mag het bekomen van een aanzuiveringsplan langer duren dan 1 jaar.
 - > De verzoeker moet steeds worden ingelicht wanneer de wettelijke termijn van 6 maanden wordt verlengd.
-

V. LEVEN MET EEN COLLECTIEVE SCHULDENREGELING

Nadat het aanzuiveringsplan minnelijk werd overeengekomen of gerechtelijk werd opgelegd, gaat de CSR echt van start. Met de CSR wilden beleidsmakers een positief instrument creëren, ten bate van zowel de verzoeker, de schuldeisers als de ganse maatschappij. Mensen signaleren echter zodanig veel gebreken dat de CSR voor hen eerder aanvoelt als een straf.

“De collectieve schuldenregeling is de grootste straf die er is.”

“Een strop rond de nek, dat doet me echt denken aan de collectieve schuldenregeling. Indien je relatie met de schuldbemiddelaar slecht is, dan is het echt problematisch.”

Voldoende informatie en transparantie

MEER INFORMATIE OVER DE EIGEN FINANCIËLE SITUATIE

Veel mensen zijn tijdens de CSR onvoldoende geïnformeerd over hun financiële situatie. Ze weten niet hoeveel geld er op de rekening staat, welke inkomsten er al dan niet binnenkomen en hoeveel schulden er reeds werden afbetaald. Dit zorgt voor heel wat onnodige spanning en ongerustheid. Mensen vragen om meer informatie te krijgen en meer betrokken te worden bij het verloop van de CSR.

“Ik wil weten wat er wel gestort wordt en wat niet. Een vast overzicht zodat je het zelf kan volgen, zodat je echt betrokken wordt bij je centen.”

Wettelijk gezien dient de schuldbemiddelaar slechts éénmaal per jaar een verslag neer te leggen bij de rechtbank over de stand van zaken van de CSR. De verzoeker krijgt hier vervolgens een afschrift van.²⁵ Het jaarlijks verslag is zeer technisch en voor de meeste mensen moeilijk begrijpbaar. Veel mensen vragen daarom op eigen initiatief meer uitleg, maar schuldbemiddelaars zijn niet verplicht hieraan tegemoet te komen en reageren vaak niet of zeer defensief. De schuldbemiddelaar zou minstens één keer per jaar met de verzoeker moeten samenzitten om gezamenlijk het jaarverslag te bespreken. Veel mensen in armoede vragen ook om (maandelijks) een gratis en helder overzicht van hun financiële situatie te ontvangen.

“De advocaat moet één keer per jaar een bewijs binnenbrengen. Dat is natuurlijk nog te weinig! Als je dan belt en je zegt: ‘Ik versta dat niet’

25- Art. 1675/17 § 3 Ger. W.

dan zegt die schuldbemiddelaar: 'Hoezo je verstaat dat niet?'. Tja als ik dat allemaal zou weten zat ik op zijn plaats. Een gewoon mens kan dat niet lezen."

"Je zou minstens één keer per jaar fysiek een afspraak moeten krijgen van een uur om dat plan uit te leggen. Dat is niet voldoende maar het kan misschien al een begin zijn. Dan kan je echt face-to-face dingen zeggen."

"Ik vind dat er eigenlijk maandelijks een verslag zou moeten komen van uw inkomen en uitgaven. Bij het OCMW krijg je zo soms een maandelijks afrekening. Dat is verstaanbaar: vb 450 euro huur, zoveel elektriciteit, zoveel water, zoveel dokterskosten."

De collectieve schuldenregeling is één van de eerste juridische procedures waarvoor reeds een online platform werd ontwikkeld met als doel de verschillende betrokken partijen makkelijk informatie met mekaar te laten uitwisselen. Momenteel ontbreekt nog een overzichtelijk klantenportaal waarbij de verzoeker steeds zijn financiële situatie of belangrijke documenten kan consulteren. Het is belangrijk dat hier snel werk van wordt gemaakt en dat mensen in armoede betrokken worden bij het ontwerpen van dit portaal.

MEER TRANSPARANTIE OVER DE TARIEVEN VAN DE SCHULDBEMIDDELAAR

Als we mensen in armoede vragen hoeveel hun schuldbemiddelaar jaarlijks kost, blijven velen ons het antwoord schuldig. De mensen die wel weten wat het ereloon van hun schuldbemiddelaar is, spreken van bedragen tussen 1200 euro en 3400 euro per jaar. Ondanks dat men-

sen wettelijk gezien jaarlijks een afrekening van de honoraria krijgen²⁶, heeft niemand echt een goed inzicht in welke kosten de schuldbemiddelaar aanrekent.

“We betalen onze advocaat 2000 euro per jaar maar geen idee waarvoor ze dat geld gebruikt.”

“Ik betaal 1200 euro per jaar. Ik ben al drie jaar in CSR maar heb mijn schuldbemiddelaar nog nooit gezien. Ik weet niet waar die 1200 euro voor gebruikt wordt.”

Er heerst heel wat verwarring en onduidelijkheid over de gehanteerde tarieven van de schuldbemiddelaar. Velen leven met het gevoel dat ze moeten rondkomen met een klein budget zodat de schuldbemiddelaar zichzelf een mooi loon kan uitkeren.

“Ik blijf in de collectieve schuldenregeling zitten – nu reeds 11 jaar- ondanks dat nu de termijn zeven jaar is. Ik zat voor deze nieuwe regeling al in de collectieve vandaar dat mijn bemiddelaar het langer trekt. Voor hem is dat een verdienste waar hij zo lang mogelijk van wil genieten.”

‘Je zou één of twee telefoons gratis moeten kunnen plegen. Zo moet je niet weken stressen en nadenken vooraleer je beslist je schuldbemiddelaar te contacteren. Want als je die belt dan is dat een week geen eten.’

Wanneer de schuldbemiddelaar in de eerste plaats een menswaardig leefgeld berekent en pas daarna het bedrag vrijmaakt voor het uitbetalen van zichzelf en de schuldeisers, maakt het voor de verzoeker natuurlijk niet zoveel uit hoeveel zijn bemiddelaar aan erelonen opstrijkt.

26- Art. 1675/17 § 3 Ger. W.

Toch lijkt het ons in ieders belang dat de erelonen van de schuldbemiddelaar billijk zijn. We vragen daarom in de eerste plaats dat het Koninklijk Besluit uit 1998, dat de tarieven van de schuldbemiddelaar bepaalt, wordt geactualiseerd. Door de komst van het centraal register collectieve schuldenregelingen kan nu ook heel wat informatie naar de verschillende betrokken partijen online verzonden worden. Dit dient te resulteren in een kostendaling.

“Al mijn 36 schuldeisers ontvangen alle verslagen van de schuldbemiddelaar via aangetekende zending en ik betaal daar maar voor. Dit kan ook via elektronische verzending.”

De rechtbanken dienen de erelonen die schuldbemiddelaars zichzelf uitkeren steeds nauwlettend te controleren. Om de goede verstandhouding tussen de verzoeker en de schuldbemiddelaar te verzekeren dient er ook meer transparantie te zijn over de gehanteerde kosten.

AANBEVELINGEN

- > Minstens één keer per jaar moet er een mondeling overleg plaatsvinden waarbij de schuldbemiddelaar zijn tijd neemt om het jaarverslag toe te lichten.
 - > Mensen moeten (maandelijks) een gratis en helder overzicht kunnen krijgen van hun financiële situatie.
 - > Het centraal register collectieve schuldenregelingen zou moeten voorzien worden van een gebruiksvriendelijk klantenportaal waar de verzoeker makkelijk informatie kan terugvinden. Mensen in armoede moeten betrokken worden bij het opstellen van dit portaal.
 - > De bedragen van het KB van 18 december 1998 moeten worden aangepast aan de praktijken van een moderne samenleving.
 - > We vragen meer transparantie over de tarieven die schuldbemiddelaars hanteren.
 - > De kosten die de schuldbemiddelaar aanreket moeten steeds billijk zijn en nauwlettend worden gecontroleerd door de rechter.
-

Een correcte en kwaliteitsvolle dienstverlening

VOLDOENDE BEREIKBAARHEID

De verzoeker kan beslissingen met financiële gevolgen enkel nemen na toestemming van de schuldbemiddelaar. Bij betalingsproblemen of dringende vragen moet de verzoeker dus snel terecht kunnen bij zijn schuldbemiddelaar. Omdat sommige beslissingen ook de goedkeuring van de rechtbank vereisen, moet ook die snel kunnen schakelen. Rechtbanken zijn vaak echter niet in staat tot het geven van snelle antwoorden. De onbereikbaarheid van zowel de bemiddelaar als de rechtbank brengt de menswaardigheid van de verzoeker in het gedrang.

“Ook om te verhuizen moesten we toestemming vragen. De schuldbemiddelaar zei toen: ‘ik moet dat eerst aan de rechtbank vragen en dat gaat langer duren dan drie maanden. Het was echt dringend want we moesten binnen de drie maanden verhuizen, want onze huisbaas had de huur opgezegd omwille van renovaties. We mochten toen uiteindelijk niet verhuizen ook al hadden we iets gevonden met een goedkopere huishuur dan waar we zaten.”

Mensen klagen dat hun schuldbemiddelaar vaak laat of helemaal niet antwoordt. Sommigen reageren enkel wanneer een maatschappelijk werker of een andere professional het contact faciliteert.

“Als ik een brief stuur naar de advocaat krijg ik geen antwoord. Als het CAW een brief schrijft is er binnen de twee uur een antwoord.”

“We merken vaak dat als mensen zelf bellen ze geen antwoord krijgen. Als een instantie belt of er wordt voor hen gebeld, dan is er opeens wel antwoord.”

Veel mensen durven ook geen vragen te stellen aan hun advocaat-schuldbemiddelaar uit vrees dat elke telefoon, sms, brief of e-mail wordt aangerekend. We horen ook verhalen over schuldbemiddelaars die dermate denigrerend en onbeleefd zijn dat mensen het contact uit de weg gaan.

“Als je die van ons aan de telefoon krijgt heb je onmiddellijk schrik. Die kaffert je gewoon uit. Als je telkens wanneer je een vraag stelt wordt afgeblaft dan stop je al snel met vragen stellen.”

“In het begin ging alles niet al te slecht. Er was koude communicatie maar ok. Dan zei de advocaat plots dat het al lang geleden was dat ik nog had gewerkt. Hij werd boos omdat ik zei dat ik een probleem had met mijn rug. Hij zei: ‘Je bent het uitschot van deze samenleving!’”

EEN AFSPRAKENKADER VOOR DE SCHULDBEMIDDELAAR

Sommige schuldbemiddelaars hebben enorm veel dossiers lopen die dan vaak door hun administratief personeel worden opgevolgd. Deze schuldbemiddelaars zien hun takenpakket als zeer beperkt en doen enkel het strikt noodzakelijke. Nalatigheden, zoals het laattijdig betalen van facturen of het leefgeld zijn geen uitzonderingen.

“Ik heb veel medische kosten. De terugbetaling van de mutualiteit ging altijd eerst naar de schuldbemiddelaar. Eer dat geld dan bij mij terugkwam, duurde dat meer dan een maand. Mijn advocaat wilde dit

systeem niet veranderen. Ik had gehoord dat je kan veranderen van schuldbemiddelaar als je een brief naar de rechtbank stuurt. Ik heb dat gedaan. Voor ik moest voorkomen op de rechtbank kreeg ik telefoon van mijn schuldbemiddelaar: 'Ah, gij wilt veranderen. Zijt gij dan niet content? We kunnen dat toch veranderen. We kunnen een brief sturen naar de mutualiteit dat ze het geld meteen naar u storten.' Nu kon dat opeens wel."

"Ik heb gehoord van schuldbemiddelaars die fouten maken door bijvoorbeeld rekeningen niet op tijd te betalen. Daar komt dan een boete van die de mensen zelf moeten betalen."

We vragen dat er, zoals voorzien in de wet, werk wordt gemaakt van een verplichte opleiding voor alle schuldbemiddelaars, ook voor de advocaat-schuldbemiddelaars. De Koninklijke Uitvoeringsbesluiten, die de inhoud en de organisatie van deze opleiding dienen te bepalen, moeten er snel komen. Binnen deze opleiding moet de schuldbemiddelaar niet enkel zijn kennis over de CSR aanscherpen maar ook een duidelijker zicht krijgen op de sociale kaart en zich meer verdiepen in het sociaal recht zodat hij de verzoeker beter kan adviseren en doorverwijzen. Daarnaast is het belangrijk dat de schuldbemiddelaar ook meer inzichten verwerft in de leefwereld van mensen in armoede en meer persoonsgerichte competenties aanleert. Het spreekt voor zich dat een kwaliteitsvolle CSR enkel gegarandeerd kan worden als een schuldbemiddelaar voldoende tijd kan besteden aan elk dossier en dus niet al te veel dossiers behandelt in verhouding tot zijn andere werklast.

Wettelijk gezien is het takenpakket van de schuldbemiddelaar zeer beperkt en ontbreken er richtlijnen over hoe zaken praktisch en concreet aangepakt moeten worden (berekening van een menswaardig budget,

informatieverstrekking, bereikbaarheid, ...). We zien dat verschillende organisaties initiatieven nemen om met charters en deontologische codes deze leemtes op te vullen.²⁷ We vragen dat er op deze initiatieven verder wordt gebouwd en dat er een algemene gedragscode wordt vastgelegd die de rechten van de verzoeker beter verzekert.

AANBEVELINGEN

- > Zowel de schuldbemiddelaar als de arbeidsrechtbank moeten bereikbaar zijn en snel beslissingen kunnen nemen.
- > Schuldbemiddelaars mogen maar een maximaal aantal dossiers behandelen.
- > Enkel advocaten en professionals die succesvol een specifieke opleiding hebben gevolgd mogen worden aangesteld als schuldbemiddelaar. Daarnaast moet er aandacht zijn voor permanente vorming.
- > Er dient een algemene gedragscode te komen waarin het takkenpakket, de werkwijze en het dienstverleningsaanbod van de schuldbemiddelaar duidelijk wordt vastgelegd. Rechteren moeten erover waken dat de schuldbemiddelaars deze voldoende in acht nemen.

27- Bepaalde rechtbanken, verenigingen van schuldbemiddelaars als steunpunten van de diensten schuldbemiddeling namen hiertoe reeds initiatieven.

Betrokkenheid, inspraak en autonomie

Mensen in armoede geven aan dat tijdens de CSR heel wat beslissingen boven hun hoofd worden genomen. Mensen hebben niet het gevoel dat ze als volwaardige partij aanzien worden binnen de procedure. Om dit recht te trekken vragen ze tenminste om persoonlijk uitgenodigd te worden op de zittingen van de rechtbank en hier, indien ze dat wensen, ook effectief het woord te kunnen nemen.

“Ik wil zelf uitleggen in de rechtbank hoe mijn situatie eruitziet.”

Tijdens de CSR heeft de schuldbemiddelaar heel wat zeggenschap over het budget van de persoon met schulden.²⁸ Hierdoor krijgt hij ook inspraak in het privéleven van de verzoeker. Vandaag worden maar al te vaak restricties opgelegd zonder deze door te praten met of uit te leggen aan de verzoeker. Beslissingen komen dan vaak als onlogisch of oneerlijk over. Mensen hebben het gevoel hun autonomie te verliezen.

“Mijn zoon was beginnen te werken in een beschutte werkplaats. Mijn invaliditeit ging opeens hard naar beneden. De schuldbemiddelaar zei: je hebt minder inkomsten, dus ook minder leefgeld en volgens hem moest mijn zoon 500 euro afgeven. De schuldbemiddelaar heeft mij dus eigenlijk verplicht mijn zoon op straat te zetten. Die heeft echt druk gelegd.”

28- Sommige schuldbemiddelaars storten enkel het leefgeld door naar de verzoeker en betalen de schuldeisers opgenomen in het aanzuiveringsplan. Anderen betalen ook de vaste kosten en hebben hierdoor een veel grotere invloed op het dagdagelijkse budget van de mensen. Dit lijkt ons meer het geval te zijn in Vlaanderen, maar op basis van onze bevragingen kunnen we hier geen sluitende conclusies over trekken.

“Het is ook zo dat als er bij ons iets kapot is mogen we niet naar de winkel gaan om een nieuwe ijskast of zetel te kopen. We moeten dit eerst aan de schuldbemiddelaar vragen. Zij moet haar toestemming geven. Als ze neen zegt moet ge op de grond zitten.”

“Ik heb een collectieve gehad maar daar heb ik snel korte metten mee gemaakt. Ik krijg nu opnieuw overzicht over alle schulden die ik heb en ze gaan mij opnieuw verplichten om in een collectieve te stappen, terwijl ik dat echt niet wil. Ik heb sowieso al moeilijkheden met gezag maar hier teken je echt je ziel weg. Je hebt geen inspraak, in niets van uw leven. Het enige wat je nog kunt kiezen is wanneer je opstaat en wanneer je gaat slapen. Niet wat je eet of hoe vaak je eet.”

Rechters leggen soms ook begeleidende maatregelen op aan de verzoeker. Zo moeten sommigen een ontwenningsskuur volgen, budgetbeheer opstarten, een job zoeken,...

“Ik moest aantonen dat ik werk zocht en ik moest altijd de bewijzen binnenbrengen dat ik solliciteerde. Daardoor heb ik een paar weken geen leefgeld gekregen.”

“Iemand in onze vereniging moest werk zoeken maar dit lukte niet en hij schreef zich daarom in voor een opleiding. Hij heeft verschillende procedures en sollicitatiegesprekken doorlopen. Hij was uiteindelijk bij de laatste twaalf en mocht starten maar hij mocht uiteindelijk niet van de collectieve schuldbemiddelaar want het moest een betaalde job zijn, terwijl hij wél zijn uitkering zou behouden tijdens de opleiding.”

We vragen dat rechters zeer voorzichtig omspringen bij het opleggen van begeleidende maatregelen. Er moet zorgvuldig en steeds in samenspraak met de verzoeker worden onderzocht of deze laatste nood

heeft aan deze maatregelen en wat voor hem of haar haalbaar is. Het opleggen van onrealistische of ongepaste voorwaarden brengt de CSR immers nodeloos in gevaar.

De situatie tijdens de CSR, waarbij sommigen nauwelijks betrokken zijn of inspraak hebben in het beheer van hun financiën, staat in schril contrast met de situatie na de CSR. Van de ene dag op de andere krijgen mensen hun financieel beheer weer volledig in handen. Die brute overgang zorgt op het terrein vaak voor problemen. We vragen daarom dat het principe van het volledig ontnemen van elke vorm van financieel beheer in vraag wordt gesteld. We dringen aan op de invoering van een systeem waarbij mensen gedurende de CSR geleidelijk aan en stapsgewijs hun financieel beheer weer in handen krijgen en er in elke fase gestreefd wordt naar de maximale autonomie van de verzoeker. Er moet daarbij sprake kunnen zijn van een leerproces waarin fouten worden toegestaan. Enkel in strikt noodzakelijke gevallen kan de autonomie van de verzoeker worden teruggeschroefd.

AANBEVELINGEN

- > Verzoekers moeten aanzien worden als een volwaardige partij binnen de CSR. Ze moeten uitgenodigd worden in de rechtbank en hier de mogelijkheid krijgen het woord te nemen.
- > Beslissingen moeten steeds op basis van dialoog en in samenspraak met de verzoeker genomen worden.
- > We vragen rechters voorzichtig om te springen bij het opleggen van begeleidende maatregelen. Deze moeten haalbaar en op maat van de verzoeker zijn.
- > De autonomie van de verzoeker, ook met betrekking tot zijn financieel beheer, moet zoveel mogelijk gerespecteerd worden.

- > Wanneer de schuldbemiddelaar bij de start van de procedure het financieel beheer volledig overneemt, moet hij garanderen dat naar mate de procedure vordert de verzoeker stapsgewijs zijn financieel beheer weer in handen krijgt.

Herziening van het leefgeld

Tijdens de looptijd van een CSR kunnen er heel wat veranderingen in het leven van de verzoeker plaatsvinden die leiden tot een wijziging van zijn of haar inkomsten. De wet bepaalt dat in dit geval het aanzuiveringsplan moet worden aangepast.²⁹ De praktijk leert echter dat bij een plots inkomensverlies, het leefgeld dat nu vaak ruimschoots onvoldoende is, nog verder wordt afgeroomd. In dergelijke situaties duikt het leefgeld soms zelfs voor een bepaalde periode onder de wettelijke minimumgrens van het leefloon.

“Ik sta op invaliditeit. Mijn vrouw besliste te gaan werken met een half-tijds contract. Wanneer we ons leefgeld van de schuldbemiddelaar kregen was dit in plaats van 600 euro plots nog maar 300 euro. De schuldbemiddelaar had ons minder gegeven omdat mijn invaliditeit met 500 euro verminderd was sinds mijn vrouw was gaan werken. We vroegen haar waarom ze ons hierover niet had verwittigd. De schuldbemiddelaar antwoordde ons dat dit haar taak niet was.”

29- Art. 1675/14 § 2 Ger. W.

‘In mijn leefbudget telde ze het alimentatiegeld mee, maar mijn ex betaalde dit plots niet meer. Pas nadat er al drie maanden geen alimentatie meer was gestort, kreeg ik dit te horen. De schuldbemiddelaar heeft het dan van mijn leefgeld afgehouden. Gedurende 10 maanden had ik gewoon niet genoeg budget om te overleven. De schuldbemiddelaar wilde daar geen rekening mee houden want in theorie zou ik dat geld moeten hebben.’

Veel schuldbemiddelaars houden ook geen rekening met onverwachte kosten. Wanneer mensen met schulden plots geconfronteerd worden met hoge medische kosten, moeten verhuizen of wanneer bepaalde huishoudtoestellen aan vervanging toe zijn, is hiervoor geen budget voorzien. Ook hogere uitgaven in de winter voor het verwarmen van de woning worden niet altijd in rekening gebracht.

‘Ik ben tijdens mijn collectieve geopereerd aan mijn been en moest toen speciale schoenen dragen. Ik heb het papier van de dokter aan de advocaat gegeven en de advocaat heeft gezegd: ‘Er is geen geld beschikbaar’.’

Mensen geven aan dat het een goed idee is om wat geld opzij te zetten voor onvoorziene kosten. Sommige schuldbemiddelaars gaan hier echter te ver in. Zo krijgen sommige mensen op het einde van hun CSR een grote som spaargeld terwijl ze liever maandelijks wat extra leefgeld hadden ontvangen. Mensen die jaren in grote schaarste hebben geleefd, hebben ook de neiging dit spaargeld vervolgens weer snel op te maken.

‘Dat spaargeld, dat is toch ook wat raar. Waarom hadden ze dat niet kunnen gebruiken om ons per maand wat meer te geven?’

Terzelfdertijd verhoogt het leefgeld in de meeste gevallen niet wanneer de verzoeker plots een groter inkomen vergaart. Mensen die bijvoorbeeld eerst een uitkering ontvingen en vervolgens werk vinden, zien vaak geen financieel voordeel van hun inspanningen.

“Het enige probleem dat ik had tijdens de CSR was dat het niet veel zin had om te gaan werken want het extra geld was dan gewoon extra geld voor de schuldeisers en ik kreeg geen extra leefgeld.”

AANBEVELINGEN

- > Het leefgeld mag nooit, ook niet tijdelijk, onder de wettelijke ondergrenzen duiken. Bij een plots verlies van inkomsten moet het mogelijk zijn om de afbetaling van de schulden tijdelijk op te schorten.
- > In het aanzuiveringsplan moet rekening gehouden worden met onverwachte uitgaven en kosten. Hoeveel er gespaard wordt, moet in samenspraak met de verzoeker beslist worden.
- > Wanneer mensen hun inkomsten kunnen verhogen door bijvoorbeeld te gaan werken moet dit ook beloond worden door een verhoging van het leefgeld volgens dezelfde graduele logica als de beslaggrenzen.

VI. PROBLEMEN MET JE SCHULDBEMIDDELAAR, WAT NU?

Mensen die problemen ervaren met hun schuldbemiddelaar kunnen in theorie de arbeidsrechtbank vragen om op te treden en indien nodig een nieuwe schuldbemiddelaar aan te stellen.³⁰ In de praktijk gaan rechters vaak mee in het verhaal van de schuldbemiddelaar en benoemen ze maar zelden een nieuwe schuldbemiddelaar. Mensen hebben bovendien het gevoel dat de arbeidsrechtbank ook niet echt luistert naar hun kant van het verhaal.

“Als je problemen hebt met je schuldbemiddelaar moet je toch met iemand kunnen gaan praten. Nu moet je terug naar de rechtbank, maar veel mensen hebben schrik om naar de rechtbank te gaan. Rechters en advocaten moeten veel te veel samenwerken waardoor rechters niet vaak genoeg tegen advocaten durven ingaan.”

“We hadden problemen met onze schuldbemiddelaar, die denkt dat wij criminelen zijn. Zo behandelt die ons. Ik heb haar voor de arbeidsrechtbank getrokken. De rechter zei: ‘Het is te kiezen of te delen. Ofwel geef

30- Artikel 1675/17, § 4. Ger. W.

je op en heb je terug deurwaarders aan de deur, ofwel doe je door met deze schuldbemiddelaar'."

"De rechter luistert toch niet naar jou. Ik heb na 1 jaar CSR geprobeerd om van schuldbemiddelaar te veranderen omdat ik te weinig informatie kreeg. Ik heb hem terug voor de rechter gedaagd. De rechter zei niet veel. De advocaat begon mij daar belachelijk te maken. We wilden eigenlijk gewoon een bemiddelingsgesprek met de schuldbemiddelaar. Hij antwoordde gewoon: 'Ik ben geen openbare instelling'."

Veel mensen durven daarom de stap naar de arbeidsrechtbank niet te zetten. Ze vrezen uiteindelijk toch verder te moeten met hun huidige schuldbemiddelaar en willen het risico niet lopen dat door deze procedure de relatie nog verder verzuurt.

Mensen met klachten over hun advocaat-schuldbemiddelaar kunnen in theorie ook een tuchtprocedure opstarten bij de stafhouder. Die staat aan het hoofd van de balie waarvan de advocaat lid is en kan hem een sanctie opleggen. De stafhouder is echter een rechtstreekse collega van de schuldbemiddelaar en mensen zien hem niet als een onafhankelijke partij. De klager wordt ook nauwelijks betrokken in de tuchtprocedure waardoor het vertrouwen in deze procedure verder daalt.

"Ge kunt naar de stafhouder gaan maar dat zijn collega's van mekaar. Die luistert gewoon, maar doet daar verder niets mee."

Mensen hebben het gevoel dat ze helemaal alleen staan tegenover een heel machtsapparaat en dat niemand hun belangen of rechten behartigt. Ze willen daarom bijgestaan worden door een steunfiguur. Dit kan een maatschappelijk werker zijn, iemand van een armoedevereniging, een andere professional of zelfs een familielid. Vandaag nemen veel

maatschappelijk werkers deze rol al op zich maar omdat ze geen officieel statuut hebben binnen de procedure, staan ze vaak samen met de cliënt met de rug tegen de muur. We vragen daarom dat ze mee inzage krijgen in het dossier, op de hoogte gehouden worden van de stand van zaken en samen met de verzoeker het woord kunnen nemen in de rechtbank.

We stellen voor om naast de bestaande procedures ook een onafhankelijke ombudsdienst op te richten waar mensen terecht kunnen, ongeacht de aard van hun schuldbemiddelaar (advocaat of niet). Een ombudsman kan mensen informeren over hun rechten, bemiddelen bij conflicten en aanbevelingen formuleren op basis van de ontvangen signalen.³¹

“We willen een onafhankelijke ombudsman. Een buitenstaander met een mandaat.”

AANBEVELINGEN

- > Er moet een onafhankelijke ombudsdienst komen voor mensen met een CSR.
- > Mensen moeten de mogelijkheid hebben om bijgestaan te worden door een steunfiguur. Deze moet mee inzage krijgen in het dossier, op de hoogte gehouden worden van de stand van zaken en samen met de verzoeker het woord kunnen nemen in de rechtbank.

31- Recent werd LIGECA, een ombudsdienst voor consumentengeschillen m.b.t. de advocatuur, opgericht. Deze dienst is echter onbekend bij onze mensen. Mensen met een schuldbemiddelaar van het OCMW of een andere begeleidingsdienst kunnen hier bovendien niet terecht. Het valt voorlopig dus nog af te wachten in hoeverre deze ombudsdienst aan de verwachtingen van mensen met schulden zal voldoen.

VII. NA ZEVEN JAAR SCHULDENVRIJ?

Zeven jaar leven met een CSR is een ontzettend lange periode die gepaard gaat met heel wat beperkingen en verplichtingen voor mensen met schulden. We vragen daarom dat deze duurtijd herbekeken wordt.

Daarnaast zien we dat voor veel mensen de volledige duurtijd van de CSR veel langer dan zeven jaar aanvoelt. Hierboven hebben we reeds besproken dat er heel wat tijd verstrijkt vooraleer de procedure daadwerkelijk van start gaat. Verder kan de rechter enkel op verzoek van de schuldbemiddelaar het einde van de CSR officieel uitspreken. Tot deze uitspraak blijven de rechten en plichten die verbonden zijn aan de CSR van toepassing. We zien dat heel wat schuldbemiddelaars niet op tijd het nodige doen om de procedure te laten afsluiten waardoor deze nogmaals nodeloos aansleept.

Wanneer de rechter het einde van de CSR bekrachtigt, worden schulden die nog niet volledig zijn afbetaald kwijtgescholden. Die nieuwe doorstart is het uiteindelijke doel van de CSR.³² In de praktijk is er echter lang niet altijd sprake van die felbegeerde en beloofde nieuwe start.

32- Art. 1675/13 Ger. W.

SOMMIGE SCHULDEN KUNNEN NOOIT WORDEN KWIJTGESCHOLDEN

Onderhoudsgelden, penale boetes en de schulden van een gefailleerde die overblijven na het sluiten van het faillissement moeten ook na het einde van de CSR verder worden afbetaald.³³

We begrijpen dat het kwijtschelden van bepaalde schulden soms moeilijk te verantwoorden valt. Zeker wanneer de verzoeker een openstaande schuld heeft ten aanzien van bijvoorbeeld een slachtoffer. Terzelfdertijd zien we dat veel mensen met niet-kwijtscheldbare schulden zich in een zeer precaire en uitzichtloze situatie bevinden.

“Voor mensen die op straat leven zijn die schulden die niet kunnen worden kwijtgescholden inderdaad een groot probleem. Zij kunnen gewoon geen adres nemen want dan komen al die schulden terug naar boven en staan ze terug op straat. Het moet toch ook mogelijk zijn voor die mensen om een nieuwe start te kunnen maken.”

We vragen daarom dat in uitzonderlijke gevallen een (familie- of straf) rechter ook deze schulden kan kwijtschelden. Bij het maken van deze uitzondering moet er rekening gehouden worden met de situatie van de verzoeker alsook met de aard van de schuld.

NIEUWE BOEDELSCHULDEN ONTSTAAN TIJDENS DE CSR

Omdat het leefgeld van velen tijdens de CSR ontoereikend is, zien we dat op het einde van de procedure heel wat mensen nog boedel-

33- Art. 1675/13§ 3 Ger. W.

schulden hebben. Deze schulden werden gemaakt tijdens de CSR en zijn dus niet opgenomen in het aanzuiveringsplan. Ze kunnen bijgevolg niet worden kwijtgescholden. Hoewel boedelschulden feitelijk niet zijn toegestaan, en zelfs tot een herroeping van de CSR kunnen leiden, worden ze vaak met medeweten van de schuldbemiddelaar gemaakt.

“Als je in de CSR stapt krijg je de mededeling dat je geen nieuwe schulden mag maken. Dat kan een reden zijn om je regeling te schrappen. Maar na 3 jaar moest ik verhuizen. Ik had geen geld voor de borg van mijn nieuwe woonst. De schuldbemiddelaar heeft dan gezegd: ‘Het feit dat het OCMW uw borg voorschiet beschouw ik niet als een schuld.’ Het probleem was dat ik het OCMW niet kon terugbetalen met mijn beperkt leefgeld. Dus als de CSR werd afgesloten zat ik toch nog met 1200 euro schulden die open stonden.”

“Ik heb een mevrouw opgevolgd die in een CSR zat. Er liep in die procedure heel wat mis. We hebben zelfs op een moment een advocaat moeten inschakelen. Die mevrouw was een job gaan zoeken en had zich echt opgewerkt. Maar door heel weinig leefgeld toe te kennen zat ze nog opgezaald met een hele reeks boedelschulden die ze tijdens de CSR had gemaakt. Ze kreeg dan het verwijt dat ze niet voldoende haar best gedaan had.”

DE CSR WORDT HERROEPEN

Niet iedereen slaagt erin het strakke regime van de CSR vol te houden. Wanneer de verzoeker de gemaakte afspraken niet nakomt kan de arbeidsrechtbank de CSR herroepen.³⁴ De consequenties van een

34- Art. 1675/15 Ger. W.

dergelijke herroeping zijn groot. De persoon met schulden zal niet alleen opnieuw geconfronteerd worden met zijn schuldeisers, maar kan ook gedurende vijf jaar geen beroep meer doen op de procedure.³⁵ Het belangt alle partijen aan om de CSR zoveel mogelijk kans op slagen te bieden. Daarom vragen we een beter uitgewerkt sanctiesysteem waarbij de herroeping de laatste optie is. Rechters dienen in eerste instantie minder extreme maatregelen op te leggen, zoals verplicht budgetbeheer, het volgen van een opleiding of een ontwenningsskuur.

“Omdat ik niet kon gaan werken heeft mijn schuldbemiddelaar de herziening van de CSR gevraagd. Het is geëindigd met een enorme schuld aan die advocaat.”

AANBEVELINGEN

- > Zowel de opstart- als de afsluitingstermijn van de CSR moet zo kort mogelijk gehouden worden.
- > We vragen dat de duurtijd van de CSR wordt herbekeken.
- > In sommige uitzonderlijke gevallen moet een rechter schulden, die nu als niet-kwijtscheldbaar worden beschouwd, toch kunnen kwijtschelden.
- > Het maken van boedelschulden tijdens de CSR moet zoveel mogelijk worden tegengegaan door mensen voldoende leefgeld toe te kennen.
- > Rechters mogen slechts in extremis overgaan tot een herroeping. Andere maatregelen moeten kunnen worden opgelegd wanneer de verzoeker de gemaakte afspraken niet heeft gerespecteerd.

35- Art. 1675/2 Ger. W.

VIII. EEN OPROEP TOT ACTIE

De wet op de CSR bestaat ondertussen meer dan 20 jaar en de afgelopen twee decennia hebben heel wat mensen een beroep gedaan op deze procedure. Ze zagen de CSR als een laatste reddingsboei maar in vele gevallen bleef de verhoopte doorstart uit, met alle gevolgen van dien voor alle betrokken partijen en de samenleving in het algemeen.

In deze publicatie verzamelden we getuigenissen van mensen in armoede die duidelijk maken dat het menswaardig bestaan en het recht op een nieuwe start, twee kernprincipes van de CSR, in vele gevallen niet gegarandeerd worden. Mensen moeten het onder meer zien te stellen met onmogelijke budgetten om rond te komen en hebben het gevoel de regie over hun eigen leven te verliezen. Wanneer ze problemen ervaren met hun schuldbemiddelaar kunnen ze nergens naartoe. Door de vele knelpunten en de soms onrealistisch hoog opgelegde voorwaarden slagen velen er niet in de procedure succesvol af te ronden.

In het verleden zijn er terecht engagementen genomen om de CSR te herbekijken. In 2014 lazen we bijvoorbeeld hoopvol in het federaal regeerakkoord dat er een evaluatie zou komen van de wet op de CSR:

“De procedure en het toepassingsgebied van de collectieve schuldenregeling zal opnieuw worden geëvalueerd. Indien nodig zullen de maatregelen worden aangepast om deze procedure te vereenvoudigen.”

Ondertussen zijn we zes jaar verder en is er opnieuw niets veranderd. Dit terwijl de dagdagelijkse realiteit van mensen met een collectieve schuldenregeling er niet rooskleuriger is op geworden, integendeel.

Met deze publicatie leggen we niet enkel de problemen bloot maar willen we ook constructief bijdragen door het formuleren van aanbevelingen die hun grondslag vinden in de ervaringskennis van mensen in armoede. We hopen dat deze publicatie niet enkel het debat rond schulden en de CSR opnieuw kan openen, maar er ook kan voor zorgen dat de stem van mensen in armoede gehoord zal worden, iets wat in het verleden vaak ontbrak. Enkel door de stem van mensen in armoede mee te betrekken in het evaluatieproces van de CSR kan men immers komen tot een CSR die er wel in slaagt het streven naar een schuldaflossing te verzoenen met een nieuwe start en het menswaardig bestaan voor de persoon met schulden.

De CSR heeft het potentieel om mensen met schulden de broodnodige ‘fresh start’ te geven. Voor mensen in armoede kan dit schuldenvrij begin de uitweg uit de armoede betekenen. Deze publicatie geeft aan welke hervormingen in het beleid en op het terrein nodig zijn om van de CSR een succes te maken. We roepen beleidsmakers en de betrokken actoren dan ook op om prioriteit te maken van de herziening van de CSR.

DANKWOORD

Deze publicatie kon enkel tot stand komen door het harde werk en de inzet van veel mensen in armoede. We willen daarom iedereen die heeft deelgenomen aan de groepsgesprekken bedanken voor het delen van hun persoonlijke verhalen en de verhelderende inzichten die ze ons geschonken hebben.

We danken de regionale netwerken armoedebestrijding voor hun grote betrokkenheid en in het bijzonder het Netwerk tegen Armoede en Réseau Wallon de Lutte contre la Pauvreté voor de ondersteuning bij het participatieve proces en hun analytische bijdragen.

Speciale dank gaat uit naar Els Vandensande (NTA) voor haar ongebreideld enthousiasme en engagement. Haar stimulerende en kritische feedback zorgden voor het inhoudelijk op punt stellen van dit document.

We zijn ook volgende personen zeer erkentelijk voor hun bijdragen en betrokkenheid: Merlin Gevers, Christine Mahy, Françoise Mainguet en Gaëlle Peeters (Réseau Wallon de Lutte contre la Pauvreté), David de Vaal (Netwerk tegen Armoede), Nicolas De Kuysse en Bruno Vinikas (Le Forum Bruxelles contre les Inégalités), Marleen Nuytemans, Caroline Van der Hoeven en Ludo Horemans (Belgisch Netwerk Armoedebestrijding).

We wensen eveneens een dankwoord te richten aan Anne Defossez van het Steunpunt voor de Diensten Schuldbemiddeling van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voor haar inhoudelijke ondersteuning.

We willen ook Gaëlle Grisard bedanken voor de illustraties, lay-out en design.

COLOFON

Verantwoordelijke uitgever
BAPN vzw
Vooruitgangstraat 333/6
1030 Schaarbeek
info@bapn.be

Auteur
Judith Tobac

Uitgave
2020

POD MAATSCHAPPELIJKE INTEGRATIE
BETER SAMEN LEVEN
SPP INTÉGRATION SOCIALE
MIEUX VIVRE ENSEMBLE

Deze publicatie is tot stand gekomen met de financiële ondersteuning van de POD Maatschappelijke Integratie.